

O pročišćenju duhovnosti

Ante Škember

ante.skember@mirovinsko.hr

Kad govorimo o duhovnosti, onda zapravo govorimo o tome da ima više duhovnosti, da nisu sve iste, da ih ima različitih. Kad kažemo, na primjer, isusovačka duhovnost, očito pretpostavljamo da postoji i dominikanska duhovnost, da egzistira i španjolska i talijanska. Drugo što opažamo jest činjenica da velik dio duhovnosti klizi u ono što se zove psihologijom, psihoanaliziranjem, bavljenjem dušom. Treće, što treba istaći jest da se duhovnost tiče pojedinačnog života: moja duhovnost, on je duhovan čovjek, ona ima svoju duhovnost. Na neki način čini se kao da je duhovnost osobna stvar. Znamo također da ima ljudi koji nemaju gotovo nikakve duhovnosti. O čemu je riječ? U svakoj od tih riječi je *duh*. No ni s duhom mi nismo načistu. O kakvu duhu je riječ? Vjerujemo da postoji Duh Božji, Duh Sveti, zatim duh ljudski. Svatko od nas ima svoj duh. Pa onda: ima zlih duhova, zloduha. Ali postoji i duh zajednice. I zajednice imaju svoj duh. Pa onda ima samostanskih duhova, duhova doma. Primjerice, dođete u neku kuću i osjetite da u njoj vlada poseban duh. Ali, da najprije kažemo nekoliko riječi o Duhu Svetom.

Ne smijemo čak ni pitati što je, nego *tko je Duh Sveti* jer je on osoba, i to treća božanska osoba. Onaj koji je između Oca i Sina. Ono što je zajedničko Ocu i Sinu, što iz Oca i Sina zajedno izlazi. To je Duh Sveti kojega nemamo, ali ga možemo dobiti. Duh Sveti nije naše »vlasništvo«. Nitko od nas nema Duha Svetoga da bi mogao kazati: Ja ga imam, ja ću ti ga dati. Mi ga možemo jedino »dobiti«, biti više ili manje njegovi, njime prožeti.

A što je to duh ljudski? Duh ljudski je obilježje svakog čovjeka. To je razum, to su emocije, to su naši odnosi, to je ono što se tiče našega života. Mi znamo da netko ima zdrav duh, širok duh, da je netko uskoga duha, a netko bolesnoga duha, da je netko duhovno bolestan ili zdrav. Ljudski je duh najintimnije vezan uz čovjeka. Ne mogu se odvojiti od vlastitog duha. Ono što sam u cijelom svom životu, moja memorija, moj život, moje sposobnosti, moja molitva, moji odnosi – tvore moj duh. Ako nemamo utjecaja na Duha Svetoga, imamo utjecaja na vlastiti duh. Možemo ga razvijati ili ne razvijati, talente primati, širiti, produbljivati, s njima rasti, a možemo ih i zanemariti, možemo umrtviti svoj duh. Naš duh može bit uspavan, neaktivan, možemo biti lijenoga duha.

Duhovnost zajednice

Međutim, postoji i jedan drugi duh. To je duh zajednice. Možemo reći da u ovoj zajednici vlada zdrav duh, a u nekoj drugoj bolestan duh, loš duh, u nekoj čak i zloduh ili zao duh. U nekoj vlada duh ogovaranja, u drugoj vlada duh molitve. Duh zajednice lako se prepozna. Dođete u neku zajednicu i u istom trenutku osjetite kakav tu vlada duh. I znamo da postoje zlodusi, duhovi koji hoće zlo. Kod zlih duhova treba uočiti nešto neobično, na prvi pogled paradoksalno. Naime, tamo gdje je Duh Sveti snažno prisutan, tamo se uvijek pojavljuju zlodusi. Kad bi im se Isus približio, odmah bi rekli: što ti imaš s nama, odlazi. A tamo gdje je snažno prisutan Duh Božji, ljudski duh se mijenja. Što se događa s ljudskim duhom kad se susretne s Isusom koji je pun Duha Svetoga? Događaju se promjene u životu, oduševljenje, obraćenje, ostavljanje svega, odlazak za Isusom, oslobađanje, ozdravljenje.

Mnogo se toga događa kad se ljudski duh susretne s Bogom. Što se događa s duhom zajednice kad se susretne s Isusom? Ima mjesta gdje Isus ulazi u kuću u kojoj vlada duh smrti, ako hoćete tako, gdje je primjerice Jairova kći umrla. Kad se Isus pojavi izbacuje sve one koji smetaju. Goni ih van. I onda kad se on pojavi vraća se duh života. Na neki način gdje je Bog, gdje je Duh Sveti, gdje je on prisutan ljudski duh postaje sličan Božjem Duhu. Može se reći: što je više Duha Božjeg manje je duha zajednice, što je više duha zajednice manje je Duha Božjega. To mi se čini važnim! Što je više neka zajednica obilježena svojim duhom, to su utjecaji na ljudski duh negativniji, lošiji. Kad smo u nekoj zajednici u kojoj postoji duh zajednice onda znamo, prvo: to je duh koji je veći od mene, koji je snažniji od pojedinca. U duhu zajednice, na primjer, vlada duh ogovaranja. Duh zajednice puno je više od duha pojedinca. I ne samo što je veći nego može biti i drukčiji.

Kako se rađa duh zajednice? Pretpostavka da se nastani duh zajednice jest da iselimo Duha Svetoga. To se najprije dogodi. Kad se Božji Duh iseli ili kad mu se ne da dovoljno prostora, počinje se gajiti ljudski duh, duh zajednice, viši od pojedinca, niži od Boga, drukčiji od zloduha. To nije zloduh, da smo načisto. Što Isus čini kad je riječ o zlodusima? Dođe, zapovijeda, oni izlaze. Kad je riječ o zajedničkom duhu zajednice, Isus tu ne može intervenirati, tu je neuspješan. Isus, kad je zloduh u pitanju, zapovijeda, zloduh napušta teren, sluša, mora slušati. Kad je riječ o duhu koji zahvaća više pojedinaca, a nije riječ o zlom duhu i nije riječ o Božjem Duhu, nego o duhu zajednice, Isus je nemoćan zato što postoji silina ljudske slobode u kojoj ja mogu surađivati s takvim duhom, graditi ga. Duh zajednice oduzima nam prostor za Duha Božjega.

I onda se dogodi, to je vrlo zanimljivo, da gdje zavlada bilo kakav takav duh zajednice, Duh Božji je daleko i nema niti uznemiravanja zloduha, nema ih ni blizu. Oni se samo pojavljuju tamo gdje je snažan Duh Božji, Duh Sveti, a ovdje su smireni. Što bi to bila duhovnost u cijeloj ovoj zbrci s tim različitim

duhovima. Da vidimo što je to u tim duhovima, što bi bila duhovnost? Da mi to otčítamo iznutra, da vidimo što znači uopće biti duhovan. Da na neki način prepustimo riječ tekstu koji ima puno veći autoritet nego što ga mi imamo. Dakle, tekst glasi ovako:

»I dođu u predio imenom Getsemani. I kaže Isus svojim učenicima: 'Sjednite ovdje dok se ne pomolim.' I povede sa sobom Petra, Jakova i Ivana. Spopade ga užas i tjeskoba pa im reče: 'Duša mi je nasmrtno žalosna! Ostanite ovdje i bdijte!' Ode malo dalje i rušeći se na zemlju molio je da ga, ako je moguće, mimoide ovaj čas. Govoraše: 'Abba! Oče! Tebi je sve moguće! Otkloni čašu ovu od mene! Ali ne što ja hoću, nego što hoćeš ti!' I dođe, nađe ih pozaspale pa reče Petru: 'Šimune, spavaš? Jedan sat nisi mogao probdjeti? Bdijte i molite da ne padnete u napast. Duh je, istina, voljan, no tijelo je slabo.' Opet ode i pomoli se istim riječima.

Ponovno dođe i nađe ih pozaspale. Oči im se sklupale i nisu znali što da mu odgovore. Dođe i treći put i reče im: 'Samo spavajte i počivajte! Gotovo je! Dođe čas! Evo, predaje se Sin Čovječji u ruke grešničke! Ustanite, hajdemo! Evo, izdajica se moj približio!'« (Mk, 14, 32-42).

Ovaj prizor u Getsemanskom vrtu najdojmljivije govori i o duhu i o duhovnosti. Najprije što se opaža jest da govori o Isusovu duhu. Kakav je Isusov duh? Njegov duh je vrlo potresen. Izravnu sličnost opisanog stanja u kojem se Isus nalazi čítamo u prvom dijelu Psalma 55:

»Počuj mi, Bože, molitvu,
ne krij se molbi mojoj:
obazri se na me i usliši me!
Mučim se u svojoj tjeskobi,
Zbuni me vika dušmanska
I tlačenje grešničko.
Navališe na me nesrećom,
Bijesno me progone.
Srce mi je ustreptalo,
I strah me samrtni spopade.
Užas me i trepet hvata,
Groza me obuže.«
(Ps 55, 2-6)

Prva stvar koja se tiče duhovnosti. Duhovnost traži odnos s Bogom onda kada mi nije dobro. Ne onda kad mi je sve u redu. Ne kad sam se dobro najeo, nego onda kad me hvata užas i tjeskoba, to jest najnepogodnije (kako se to nama čini) vrijeme za molitvu, vrijeme kada sam progonjen, kad mi prijete smrt, kad su me svi odbacili. To je Isusu trenutak njegova traženja odnosa s Ocem.

Duhovnost pročišćena kušnjama

Dakle, duhovnost se prepoznaje u kriznim trenucima. Mi redovito reagiramo drukčije. Kažemo: Toliko mi je teško, ne mogu ni moliti. Stvar je međutim sasvim drukčija. Duhovnost se naime prepoznaje u potrebi da uđem u odnos s Ocem u trenucima koji su vrlo teški. Što je teži trenutak, što je više opterećenja, što mi je u životu veći teret na leđima, to imam veću potrebu da uđem u odnos s Ocem. To je prvo. Drugo: Isus traži blizinu svojih, trojicu da budu s njim i izravno od njih traži da budu s njim i da mole, da mole zajedno s njim. To znači da su nam potrebni drugi. To je drugo obilježje duhovnosti koje se meni čini iznimno važnim. To nije traženje mogeg odnosa s Bogom neovisno o drugima. Zajedno s drugima, dakle, tražite odnos s Bogom! Treći moment koji ćemo uočiti jest da to zajedno s drugima ne funkcionira. Da su ova trojica koji su izabrani, kao oni koji bi mogli ili trebali, od kojih se očekuje da budu u to vrijeme u molitvi, da su sva trojica obuzeti jednim duhom, kao zajednica, funkcioniraju na isti način: spavaju po duhu spavanja. Spavaju svi zajedno. Gdje spavaju? Spavaju u blizini Božjoj, u blizini Isusovoj. On je blizu, nije on daleko i oni znaju da je blizu. Svejedno spavaju. Dakle, možemo biti vrlo blizu Gospodinu i spavati.

Duhovnost je probuđenost duha

Dakle, duhovnost bi bila probuđenost. Probuđenost je posve suprotna od zaspalosti. Probuđen čovjek vidi, čuje, ima otvorena osjetila, zna za ono što se događa oko njega. Kad zaspimo, ne vidimo, nemamo kontakt sa svijetom, nemamo kontakt s drugima. Ovo obilježje duhovnosti govori nam da je duhovnost svijest da postoje oni drugi oko mene. Duhovnost je odnos s drugima i svijest blizine Božje. To mi se čini jako važnim za duhovnost.

Važan je čimbenik za duhovnost da mi nismo u duhovnosti pozvani na pozornost na sebe. Pozornost na sebe jedna je od velikih obmana duhovnosti. Duhovnost je pozornost na Boga. Ako hoćete još preciznije, na Božju muku. Ako hoćete preciznije, na njegovu patnju, na užas koji njega obuzima. To je duhovnost koja ima otvorene oči za ono što Bog čini u mojoj blizini. I drugo: pozornost na one koji su u mojoj blizini, što se događa s drugima oko mene. Kad se ja u duhovnosti usredotočim samo na sebe onda je to kao san: niti vidim Boga, niti vidim druge oko sebe, a po svoj prilici ne poznam ni sebe. Duhovnost je suprotnost teškom tijelu, teškim vjedbama, snu. Ona je probuđenost i ona je molitva. One noći kad je Isus molio u Getsemaniju nisu bili svi budni i nisu svi spavali. Tko je spavao? Oni koje je on pozvao da mole. Tko je bio budan? Onaj koji ga je izdao! Vojnici su bili budni. Sud je bio budan. To znači da postoji budnost koja nije dovoljna. Možemo biti probuđeni, budnog duha bez duhovnosti. To je duhovnost ili probuđenost ili budan duh koji radi protiv Boga, koji ima

svoj interes, koji traži Boga radi novca, koji mu se približava u noći radi zarade, radi drukčijih interesa, radi izdaje. Zato Isus kaže ne samo: »Budni budite«, nego »Budni budite i molite!« Ne biti samo budan nego i moliti. Budite budni i molite. Zašto? Da ne padnete u napast. U napast se dolazi bez budnosti. I u napast se dolazi kad smo budni, a ne molimo.

Ima probuđenih ljudi, ali bez molitve. I ta probuđenost je užasna jer ih uništava, jer uništava zajednicu oko njih. To su ljudi koji vide, koji su probuđeni, koji znaju što se događa, koji vide sve oko sebe, ali nemaju zaštitu molitve i padaju u napast. I stvaraju duh zajednice, duhove zajednice, različite duhove. Što znači probuđenost, da se malo zaustavimo na tome. Duhovnost je probuđenost. To znači da mi prvenstveno spavamo. Da ne počinjemo probuđeni nego počinjemo zaspali. I da možemo nastaviti spavati. I da se samo rijetki bude. Evo jedne priče iz Platonove knjige »Država«, glasovit mit o pećini u kojem on govori što znači početi misliti, što znači probuditi se za svijet, što znači uopće probuditi se. To je cijeli proces. To nije trenutak. To se ne događa tek tako kad mi netko kaže: Otvori oči, pogledaj gdje si. Događa se cijeli proces. Pa bi onda, kad bi taj došao dolje, počeo bi govoriti onima koji su dolje u pećini, koje poznaje otprije: Ljudi moji, pa ima gore drugi svijet! Ima nešto drugo. – Što mislite, bi li mu vjerovali? Oni bi rekli: Ti si izišao van i pokvarile su ti se oči. Ti ne vidiš dobro. Svi mi dobro vidimo. Svi mi vidimo isto, samo ti drukčije. I na kraju, kaže Platon, ubili bi ga jer ne bi prihvatili njegovu tvrdnju da je to što imaju dolje u pećini zarobljen svijet.

I onda Platon daje tumačenje te priče. Kaže: oni dolje zarobljeni, to smo mi svi, tako mi živimo. Onaj koji iziđe gore, to je onaj koji je otvorio oči za pravu istinu, a prava istina stoji na vrhuncu, sa svjetlom koje je dobrota. Na vrhu svega stoji dobro i onaj koji nije u stanju sve što jest vidjeti u svjetlu dobra, taj vidi krivo. A sudbina je ljudi koji se probude da preuzimaju na sebe bol otvaranja očiju i oni riskiraju da ih se ubije. Ovo je priča o Platonovu učitelju Sokratu i to je njegova trauma da je netko tko je tako dobro vidio svijet i kad je pokušao ljudima reći da to što žive svakodnevno, da to nije svijet, da je to samo sjena, da je to samo nešto vrlo mračno, da se može drukčije, da se može živjeti slobodnije – onda su ga ubili. To je priča, to je slika koju je kršćanstvo preuzelo kad se susrelo s Grčkom. Da, ali u kršćanstvu mi više nemamo Isusa koji bi nam pričao tu priču. Njemu se upravo to dogodilo. On je došao odozgo. On je znao što je dobrota, što je svjetlo, što je istina i došao je k nama zarobljenima u mraku. I što smo mi napravili? Ubili smo ga! Budnost je rizik ulaska u smrt. Zbog čega? Zbog dobrote, zbog sunca, zbog Oca.

Drugi element koji mi se čini važnim jest da je duhovnost probuđena svijest koja u molitvi ima nešto što zaspala nema. Što Isus ima u molitvi? Još se ništa nije dogodilo. Naravno, on još nije uhvaćen, još nije osuđen, još nitko nije podigao ruku na njega, još nije izbičevan, još nije ubijen, još nije uzeo križ na sebe, a sve je prošlo. Sve je prošlo u drhtaju, u strahu, u zebnji – kroz molitvu. Molitva je anticipacija ili molitva unaprijed živi ono što me čeka. Molitva vidi unaprijed. Ako ima itko tko vidi što će se dogoditi ili što se događa oko mene,

onda je to onaj koji moli, koji je duhovan, koji živi duhovnost, koji je probuđenog duha u molitvi. Što se dogodilo kad je Isus u molitvi prošao patnju koja još nije niti počela? Dogodilo se to da u trenutku kad počne njegova stvarna muka, osuđivanje, patnja – prima je drukčije. Nas najviše iznenadi patnja koja dođe nenajavljena. Koja nas iznenadi, za koju nismo spremni. Ali ako je molitva duhovnost, otvorenost duha i ako ja u molitvi uđem u ono što me čeka, u ono što je oko mene, onda kad to dođe, ja to doživljavam drukčije.

To je ono kad Isus kaže: »Kad vas budu vodili na izručenje, ne brinite se unaprijed što ćete govoriti, nego govorite što vam bude dano u onaj čas. Ta niste vi koji govorite, nego Duh Sveti« (Mk 13, 11). Duh će vam kazati. Budite u molitvi s Duhom. Duh će vam kazati. On će vas voditi. Isus se tri puta vraća onoj trojici da ih probudi. Bez uspjeha! Da je bila riječ o zloduhu istjerao bi ga i oni bi bili budni. Ali nije bila riječ o zloduhu. Riječ je o njihovu uspavanom duhu. Uspavani duh ni Bog ne može probuditi, ako ja neću. Nitko! Ni duhovne vježbe, ni seminari, nitko. Ni Bog sam. Zašto? Zato što poštuje slobodu. Kad je Petru probuđen duh, Petru i njegovima? Ja ću s tobom u smrt, a kad dođe sat molitve – spavam. Duh je kao spreman, ali je tijelo slabo. Ali Isusov duh je spreman i njegov duh je otvoren. Njegov duh je u molitvi. I on se tri puta vraća i oni svaki put spavaju.

I kad je Petru probuđen duh? Onda kad se susreo s Uskrslim i otvorio Duhu Svetom. Mi redovito vežemo Petra uz trostruku izdaju, pa onda uz trostruko pitanje Isusovo: Ljubiš li me? On kaže: Ljubim. Ali osim što ga je Petar triput izdao, Petar je triput zaspao. To znači prije nego sam ga izdao, ja sam zaspao. Što znači da je duhovnost budnost da ga ne izdamo. Ako ja zaspim umjesto da budem duhovan, izdaja dođe sama po sebi. Dakle, duhovnost je zaštita, imunitet da ne izdam Gospodina. Stoga je bez duhovnosti izdaja i te kako blizu, događa se sama po sebi. Kada čitate kako je Petar izdao Isusa imate osjećaj kao da se dogodilo u polusnu, kao da je nastavio spavati, kao da je bježao stalno u san dok je njegov Gospodin bio optužen i osuđen. Bez duhovnosti nema ni velikih napasti, samo lako skliznemo u izdaju. Mi ne možemo reći: Petar je izdao Isusa jer ga je napao zloduh. Ne! Nije ga napao zloduh! Petar je izdao Isusa jer je zaspao. Jer je bio uspavana duha. Jer je bio u zajednici uspavanih. Jer je bio u zajednici u kojoj su svi činili isto, mislili isto i ponašali se isto, premda je njihov Gospodin bio blizu. Bdijte i molite!

Duhovnost je otvorena za ono što se događa u svijetu oko mene. Svijest za izdaju, svijest za prijetnju smrti, svijest za ono što mi je blizu. Molitva je duhovnost u smislu pozornosti jer je molitva prvenstveno pozornost na Boga, na Isusa, na ono što on kaže: Ljubi Gospodina Boga svoga svim umom, pozorno; svim srcem, svom snagom svojom. To je pozornost kad je sva moja snaga duha usmjerena na njega, na ljubi Gospodina. Dakle, pozornost ljudskoga duha na Boga, na njegova duha. Tek tada imamo duhovnost, budnost i molitvu. Drugi moment koji mi se čini važnim jest da je duhovnost razbijanje razdvojenosti. Izlaz iz osamljenosti. I da je duhovnost trud da u zajedništvu vlada Duh Božji,

ne naš duh, ne zajednički duh, nego njegov duh. I mi smo onda pred pitanjem: koji duhovi vladaju našim zajednicama? Da malo pogledamo gdje smo to mi.

Evo, postoji, osim duhovnosti, druga strana koja je vezana uz pospanost, ali ta pospanost je na neki način, kako mi to nazivamo, duhovno mrtvilo ili duhovna lijenost. To se zove *acedija* = duhovna lijenost. Toga duha nazivaju demonom podneva. Demon koji se pojavi u podne: Joj što mi je dosadno. Ništa me ne zanima, ma kakva molitva, kakav Novi zavjet, kakav Stari zavjet. Iš, pusti me na miru! Zanimljivo da je to rođeno u zajednicama koje su duhovne zajednice. Dakle, to je duhovna bolest. I vrlo je zanimljivo, tu duhovnu bolest nalazimo u ovom tekstu gdje Isus poziva na budnost i molitvu. Dakle, riječ je o nečemu što je od početka jasno. Bolest u duhovnosti protiv koje se duhovnost treba neprestano boriti. Tipična bolest duhovnosti je uspavanost, *acedija*, duhovna lijenost, mlohavost, mlitavost duha.

Ali je riječ o nečem što se možda širi u svijetu oko nas na drukčiji način, pod drugim imenom. Pod imenom *depresija*. Bilo bi jako zanimljivo vidjeti može li duhovnost imati utjecaja na depresiju? Mi to nećemo nikad znati ne upustimo li se u izravan život duha. A izravan život duha nije ovdje, nije kad ja govorim, a vi slušate. To još uvijek može biti dobra šansa za spavanje. Izravan život duha je u dodiru s Božjim Duhom. Bdijte i molite!

Duhovnost nije mlitav duh. Duhovnost je prodor radosti. Duboku radost doživljavam u trenutku kad su moji grijesi iza mene, kad su mi oprošteni, kad sam slobodan od njih, kad mogu sasvim slobodno pogledati u njih, kad znam da ih Bog oprostio, da se Gospodin smilovao. U tom trenutku mogu kliknati od radosti. Kliktanje od radosti je važan element duhovnosti. Smrknuta duhovnost treba čišćenje. Ona mora znati radovati se. Ona mora znati pjevati. Ona mora znati *eksplozirati od radosti*. Ako to ne zna, nešto joj nedostaje. Moja je duhovnost na krivome putu ako se ne zna radovati.

To je trenutak koji se čini važnim za prosuđivanje duhovnosti. Znam li se ja u svojoj duhovnosti radovati? Čemu? Čemu se radovati? To je jako važno! Da se ne bi dogodilo da moja *radost* bude *zluradost*. Da se obradujem: E neka ga je dočekalo! Sad znam da ima Boga. To je *zluradost*, nije radost. Radost u duhovnosti dolazi ponajprije zbog onoga što je Bog učinio. Slava Bogu na visini. Zbog čega? Zbog toga što on čini, što otpušta grijeha, što dolazi k nama, što je tu. Na neki način radost zbog toga što Bog radosno titranje moje duše prelijeva i na druge ljude. Mir na zemlji dolazi iz radosti. Mir se prelijeva u zajednici koja je sposobna radovati se. Ona koja nije sposobna za radost ne može doživjeti duboki mir. Drugi moment koji mi se čini vezan uz ovaj prodor radosti jest to da kad vidimo što Bog čini, radujemo se tome što on čini. Tek onda kad smo sišli na dno svoje bijede. Tek onda kad smo vidjeli dno svojeg grijeha, svoju slabost, svoju bijedu i doživjeli oproštenje. Tek tada duša titra radošću. Ona neće biti radosna ako ja to nisam vidio. Zato poniznost nije ponižavanje nego otvaranje očiju za ljudsku nemoć, slabost, grijeha i bijedu i odjednom: spoznaja da to Bogu nije prepreka da uđe u moj život, da dođe na zemlju, da se spusti.

Duhovnost koja nema u sebi ugrađeno to da sam ja poslušan Božjoj riječi koja mi se sada dala, nije dobra duhovnost. Nešto joj nedostaje. Treba biti pročišćena.

Duhovnost je ponajprije svijest da ono što ja imam nije moje. Darove koje mi je Bog dao, dao mi ih je. Nisu moji. Nisu moji nego su mi dani da se s njima služim. I tu postoji naravno cijeli spektar mogućih odnosa prema darovima, prema ubijanjima darova, otkrićima, zakopavanjima.

Duhovnost je svjesna da je dobila na posudbu. Duhovnost ne ništi darove. Duhovnost ih samo smješta u kontekst odnosa s Bogom u kojem se dar može još više razvijati.

A onda se na neki način duhovnost, ili jedno od mjerila duhovnosti mjeri i ovim: duhovnost je predanje mog života sa svim mojim darovima Bogu da on s time čini što hoće. Ja pristajem u predanju u duhovnosti na služenje. Duhovnost je služenje. Duhovnost je svijest služenja. Što bi to značilo za duhovnost? To znači da se pretvorba ljudskog duha ne događa ljudskom voljom.

Na neki način vrhunac duhovnosti je u tome da dopustim da se sve što sam dobio, vlastiti život slomi za hranu drugima. Vrhunac duhovnosti nije kad je meni dobro, kad se lijepo osjećam, nego kad se sve slomi da bi drugi živjeli. Vrhunac je u tome kad je Isus dopustio da ga smrt slomi da bi se od toga moglo živjeti. Stoga, kad Isus uči Petra što je duhovnost, kako se treba uputiti putovima kojima ga Bog poziva, pita ga: Ljubiš li me?, i dodaje: Pasi ovce moje, pasi jaganjce moje (usp. Iv 21, 15-17). Vrhunac duhovnosti sastoji se u tome da drugi žive od toga što sam ja duhovan.

Zato je ključan trenutak prosudbe svake duhovnosti pitanje o tome tko živi od moje duhovnosti? Tko je oživio? Tko je ozdravio? Tko je preživio krizu? Tko je došao bliže Bogu?

No Bog nije samo Bog koji lomi nego on, kako kaže Ignacije Loyola, slomi da bi iscijelio pa onda kad iscijeli od toga učini hranu. Najbolje što možemo dati drugim ljudima jest ono u čemu smo se slomili, a Bog je iscijelio. To je ono što možemo pružiti drugima. Tamo gdje sam bio loš, gdje sam pao, gdje sam se slomio, Bog je to uzeo, zacijelio. Od toga će ljudi živjeti.

Duhovnost daje plodove. Vrhunac duha u kršćanskoj duhovnosti je otvorenost Božjem djelovanju! Onom što Bog hoće.

Kršćanstvo je rast. Ono pretpostavlja da se od jednog koraka može napraviti drugi. Da se ne ulovimo u zamku da je najvažniji korak prijeći iz grijeha u oprostenje grijeha i misliti da je to jedini korak. On je važan, ali nije jedini. Nekad je taj korak daleko lakše napraviti negoli unutar kršćanstva napraviti sljedeći korak. Drugim riječima, nekad je lakše obratiti nevjernika koji nema nikakve veze s vjerom, nekad je lakše iz svih grijeha, iz zla, ući u vjeru negoli u vjeri napraviti sljedeći korak. To je jedna od stalnih pratnji kršćanskog života. Lakše je od zlog postati dobar, nego od dobroga biti još malo bolji. Lakše je iz sile grijeha osloboditi se grijeha nego u dobru biti samo mrvicu bolji.

Naravno da je vjera u Boga početak. Bez vjere u Boga nema ničega. To stoji na početku. Vjerujem što? Vjerujem da je Bog živ. Ili vjerujem, kako kaže Ivan

precizno: Isus jest Krist. To znači: Bog se pojavio u onome što on jest, u liku ovoga čovjeka. Isus jest Krist.

Što je Govor na gori? To je srž Isusova navještaja. To je srž Evanđelja.

Neobraćeni svijet ima veće šanse za spasenje negoli kršćanin koji je obljutavio, koji to nije. Lakše je iz grijeha u obraćenje. Lakše je iz nevjere u vjeru, treba napraviti samo jedan korak iskrenosti. Za vjeru u trajno vjerovanje treba se truditi svaki dan. Treba biti sol koja je živa svaki dan. Da stvari budu jasnije, Isus uzima drugu sliku i govori istu stvar drugom slikom: »Vi ste svjetlost svijeta« (Mt 5, 14).

Vi niste kršćani zbog skrivanja. Vi ste zato da drugi razlikuju mrak i svjetlo. Upalite svjetlo! Vratimo se na Platona i na onaj mit o pećini. Po čemu će se razlikovati istina i svjetlo ako nitko nikad nije izišao iz pećine? Po čemu! Kakav je život u pećini? – pita Platon. Zarobljen, zakovan, neslobodan, u mraku. Vidim primjese sjena i mislim da je to jedini svijet. Svijet doista misli: postoji samo to što se vidi u mraku svijeta i ne postoji ništa drugo, osim ako se ne upali drugo svjetlo. Mi smo upaljeno svjetlo i trebamo svijetliti! To je zahtjevno, ali ovo nije zahtjev: Budite to, nego: To već jeste.

Naše kršćanstvo u svijetu ima svrhu da drugi otkriju da je Bog živ. Kako se to može dogoditi? Jednostavno. Imate sliku u evanđeljima, Lukinom, primjerice, da je Isus jedanput molio. I nakon toga kažu mu apostoli: Nauči nas moliti. Što se dogodilo? Isus nije došao i rekao: Hajde, sjedite oko mene, sad ću vas ja učiti moliti. Oni su na njemu vidjeli što molitva čini. Oni su na njemu vidjeli promjenu koja se s njim događa kad on moli i htjeli su biti takvi.

Ljubav rađa ljubav. To za nas, za naš život, znači ovo: ako je moj život takav da je svjetlost stabilna, da ja znam razlikovati svjetlo od mraka i da to nosim bez oholosti, da to nosim kao svjetlo koje se ne uznosi, nego samo osvjetljuje – da je to najbolji znak da drugi iz mraka iziđu u svjetlo. Kršćanstvo je ovdje u ovome što mi jesmo. I ovo je nešto iznimno snažno.

Između onog što Bog čini u Starom zavjetu i onog kako se Bog objavljuje u Isusu, nema razlike. To je jedna od velikih muka početnog kršćanstva. Kako razumjeti Stari zavjet i Novi zavjet? To je početak hereze, krivovjerja u početku kršćanstva vezanih uz to. Isus je ovdje jasan: Ja hoću ispuniti zakon i proroke. Oni se ispunjavu u meni. Bog se nije u svojoj volji da uđe u odnos s čovjekom promijenio dolaskom Isusa, nego je ispunio svoju davnu nakanu koja je davno počela. To ispunjenje je na neki način rast. Onda Isus od svojih traži da imaju pravednosti. Više pravednosti od drugih. Više pravednosti od zakona. Više pravednosti i od pravednika. Isus zahtijeva da oni koji su svjetlo i sol budu više nego što svijet može ponuditi.

On traži da se spasi svijet koji nema svjetla, nema ljubavi, nema vjere, da vidi, da se prosvijetli po onima koji to imaju.

Mi se zapravo ne prestajemo susretati s Bogom živim. Pitanje kršćanstva je pitanje života i smrti. To nije ništa manje: života i smrti. To je krvavo. Krvave odluke postoje u kršćanstvu. Nekad je potrebno u životu, možda samo jedanput, donijeti tešku odluku. Isus je donio jednom tešku odluku. I nama se možda nametne isto: donošenje samo jednom teške odluke, ali tada je na neki način

potrebno znati, imati svijest iz čega je donosimo. Da se vratim na tu odluku koja je njega dočekala. On je govorio što je govorio, ali se dogodio trenutak da se moglo postaviti pitanje: Dobro, ti to govoriš. Što će se dogoditi kad se ti budeš susreo sa svojim neprijateljima koji ti rade o glavi? Hoćeš li ih onda ljubiti? Hoćeš li onda govoriti o ljubavi? Ili konkretno pitanje: ima li ljubav granica? Ili pitanje: Koja je Očeva volja? Je li Otac doista želi da ljubim sve one koji mi rade o glavi? Je li to doista Božja volja? Pa zar Bog može biti tako okrutan da me izbacuje u tako tešku muku? – To je Isusova muka u Getsemanskom vrtu gdje se znoji krvavim znojem. U jednom trenutku ta molitva glasi: »Oče, neka me mimoide taj kalež.« Nije lako ljubiti neprijatelje! To je najteže što postoji uopće u ljudskoj duši. Ali Isusova molitva kaže: »Neka bude tvoja volja.« Koja je njegova volja? Naše površno kršćanstvo kaže: Očeva je volja da Isusa ubiju. To je katastrofalno kršćanstvo. To je užasna misao.

Što je Očeva volja? U Getsemanskom vrtu odlučuje se ključno: Očeva je volja da ljubimo usprkos mržnji i neprijateljstvu. I on kaže: »Hoću.« I on pristaje na to. I to je najteža njegova odluka, ne samo govoriti, nego u trenutku kad se mržnja do kraja približila i kad se mržnja skupila u lik neprijatelja koji ga hoće ubiti i on zna da ga čeka smrt i on kaže: Usprkos tome hoću ljubiti. U tom trenutku on izlazi miran iz molitve, on je miran i odlazi u smrt na iznutra miran način. I to će biti ključna odluka koja će omogućiti da na križu moli: Oprosti im, ne znaju što čine. I stoga je iz ovog govora o ljubavi prema neprijateljima, iz odluke da će on to doista činiti izišla molitva koja je bolje od njih samih razumjela one koji su pod strukturom zla. I mi ovdje znamo da ga je odluka za ljubav držala čistim od strukture zla. Da je u trenutku kad su svi bili zarobljeni strukturom zla, on bio izvan nje, između neba i zemlje, i vidio njihovu zarobljenost i ljubio ih. To je ono po čemu možemo znati da je Isus Bog, da on nije samo čovjek. To ljudski nije moguće. Nijedan čovjek to ne može svojom snagom. Nijedan se čovjek ne može toliko izdignuti iznad strukture zla u strukturu ljubavi, suočiti se s njom bez straha i ljubiti ljude.

U trenutku kad te ubijaju, ljubiti one koji te ubijaju i moliti za njih, neshvatljivo je. To se ipak dogodilo na križu. I evo što Isus kaže: Budite savršeni kao što je Otac moj koji daje da sunce svijetli dobrima i zlima. To je ono što je *pokriveno* njegovim životom. To nisu savjeti bez pokrića. To nije račun bez krčmara. On je životom *pokrio* Očevu zapovijed. Što za nas to znači? Danas mi možemo reći da je to za nas pretežak zahtjev, mi nismo bogovi, mi to ne možemo. Ali mi nismo onda uronili u ono što on kaže, u ono što on govori, u ono gdje nas on poziva. Naravno da sami to ne možemo! Ali smo uronjeni krštenjem i pozvani njegovim pozivom, učinjeni solju i svjetlošću i ušli u njegovu snagu. I od nas se očekuje da pustimo da njegova snaga čini to što mi ne možemo. Mi imamo baštinu njegove snage. Mi smo baštinici, kaže Pavao, onoga što se dogodilo na križu. Mi smo baštinici Sile kojom je on ljubio neprijatelje svoje.

Jer moje kršćanstvo postaje ozbiljno jedino ako ja usvajam tu Riječ i živim iz nje, ako se oslanjam na nju.